

30 april 1975
Einde Vietnamoorlog

De val van Saigon

Saigon werd op 1 mei wakker met een nieuw geluid. Genietroepen van het Noord-Vietnamese leger hadden overal in de stad luidsprekers opgehangen en die blènden nu onophoudelijk overwinningssliedjes. Verder was het stil in de straten. Van de gebruikelijke drukte was geen sprake, want eigenlijk wist niemand wat te doen. Een dag eerder was Saigon nog de trotse hoofdstad geweest van de Republiek Vietnam – in de volksmond beter bekend als Zuid-Vietnam. Maar na een felle strijd aan de randen van de stad had de laatste Zuid-Vietnamese president Duong Van Minh opdracht gegeven om de wapens neer te leggen. Het Noord-Vietnamese leger had zich voorbereid op zware artilleriebeschietingen en wilde zich desnoods straat voor straat naar het centrum vechten, maar had de macht kunnen overnemen 'zonder een lamp te breken', zoals later door Vietnamezen werd geïnterpreteerd. Minh stond klaar in het presidentieel paleis om de macht over te dragen, maar de Noord-Vietnamese militairen die hem arresteerden zeiden minzaam: 'Je kunt niet weggeven wat je niet hebt.' Daarna werd de vlag op het dak van het paleis neergehaald: de Republiek Vietnam was opgelost in het niets. Minh kreeg huisarrest, maar de meeste Zuid-Vietnamese generaals, politici en ambtenaren bevonden zich die eerste mei aan boord van Amerikaanse marineschepen op de Zuid-Chinese Zee. Noord-Vietnam had gewonnen.

Moeras

Wat de geschiedenisboeken in ging als de val van Saigon was het einde van een lang slepend conflict tussen het communistische Noord-Vietnam en het door de Amerikaanse regering gesteunde Zuid-Vietnam. De Amerikanen hadden zich vanaf eind jaren '50 steeds dieper het Indochinese moeras in laten trekken – in Vietnam woedde al sinds de onafhankelijkheidsverklaring door de communistische leider Hồ Chí Minh in 1945 een oorlog tegen kolonisator Frankrijk; zijn bondgenoten waren de Sovjet-Unie en na 1949 ook China. Na het vertrek van de Fransen in 1954 werd zijn bewind in Hanoi tijdens een internationale conferentie erkend, en werd Vietnam opgesplitst in een noordelijk, communistisch deel en een zuidelijk, kapitalistisch deel met Saigon als hoofdstad. De Verenigde Staten vreesden daar echter ook een communistische machtsovername, met mogelijk een domino-effect in de rest van

Amerikaanse militairen keren terug naar hun basiskamp in An Lao met arrestanten die worden verdacht van lidmaatschap van of steun aan de 'Vietcong'. Die naam gaf het Westen aan de door communistisch Noord-Vietnam geleide groep infiltranten, guerrilla's en legereenheden die Zuid-Vietnam vochten tegen de Amerikanen en hun Zuid-Vietnamese bondgenoten. De foto is van 7 februari 1967 (alle afbeeldingen Nationaal Archief Washington).

Azië. Tegen de achtergrond van de Koude Oorlog was dat een schrikbeeld voor Washington. Daarom bemoeiden de VS zich meer en meer met de Zuid-Vietnamese politiek, stuurden ze adviseurs en op zeker moment ook troepen.

Uiteindelijk vochten meer dan een half miljoen Amerikaanse militairen in Vietnam en deden Amerikaanse bommenwerpers verwoede pogingen om Noord-Vietnam in de as te leggen. Dat vocht even fanatiek terug. De wereld kon de gruwelijkheden van de Vietnamoorlog voor het eerst bijna live meemaken op tv en reageerde ontzet.

Tet-offensief

De publieke opinie en het politieke establishment in de VS keerden zich definitief tegen de Vietnamoorlog na het Tet-offensief van 1968. Deze zware aanval van de Noord-Vietnamese strijdkrachten was weliswaar afgeslagen, maar had pijnlijk duidelijk gemaakt dat – in tegenstelling tot wat het Witte Huis beweerde – de oorlog nog lang niet gewonnen was. Integendeel, de Amerikaanse opperbevelhebber in Vietnam vroeg om de inzet van nog meer Amerikaanse dienstplichtigen. Daar zat verder niemand in Washington op te wachten, want vooral die *draft* leidde tot felle protesten.

De bezweringsformule werd nu 'vietnamisering': snelle verdere uitbreiding en versterking van het Zuid-Vietnamese leger, zodat dat voortaan op eigen benen kon staan. Terwijl Zuid-Vietnamese militairen werden voorzien van materieel en munitie, werden stapsgewijs alle Amerikaanse militairen teruggetrokken van Vietnamese bodem. Tegelijkertijd begonnen er vredesonderhandelingen.

Het leek een succesvolle strategie. In 1972 sloeg het Zuid-Vietnamese leger een massale invasie door het Noord-Vietnamese leger af, al was grootschalige steun van de Amerikaanse luchtmacht wel de doorslaggevende factor geweest. Moegestreden kwamen de strijdende partijen in Parijs eindelijk tot een vredesakkoord. De voorwaarden waren echter in het voordeel van Noord-Vietnam, vooral omdat de Amerikanen voortaan helemaal niet meer militair

zouden interveniëren; ook luchtsteun was nu uitgesloten. Het akkoord werd getekend op 27 januari 1973 en hield welbeschouwd twee maanden stand. Toen braken er al weer gevechten uit tussen Noord- en Zuid-Vietnamese soldaten. Aanvankelijk handhaafden de Zuid-Vietnamezen hun posities, maar na verloop van tijd kregen ze te kampen met tekorten aan materieel en munitie. De Amerikanen kwamen hun belofte om die wél te blijven leveren niet na, omdat het Congres het geld na de oliecrisis liever uitgaf in de VS en Nixon het te druk had met de Watergate-affaire om daar iets aan te doen. Eigenlijk was het lot van Zuid-Vietnam daarmee bezegeld. Het Noord-Vietnamese slotoffensief zorgde ervoor dat het Zuid-Vietnamese kaartenhuis definitief in elkaar stortte.

De laatste helikopter

Terwijl het Noord-Vietnamese leger in 1975 steeds dichterbij kwam, verkeerde Saigon in grote onzekerheid. Er gingen veel geruchten rond, bijvoorbeeld dat de Amerikanen of zelfs de Fransen tóch op het laatste moment te hulp zouden schieten. Veel inwoners hoopten er simpelweg maar het beste van. Mensen met nauwe banden met de Zuid-Vietnamese regering of de Amerikanen wilden uit angst voor wraak maar één ding: zo snel mogelijk weg. Eerst mochten ze mee met Amerikaanse transportvliegtuigen en – op het laatst – met helikopters.

Op 29 april 1975 maakte de Nederlandse fotograaf Hubert van Es vanuit een hotel de iconische foto van een groep wanhopige Vietnamezen die op het dak van een appartementencomplex van de CIA – dus niet de ambassade, zoals vaak wordt gezegd – een trap op dringen om een plekje in een Amerikaanse Bell UH-1 'Huey' helikopter te bemachtigen. Toen die eenmaal was vertrokken en het verder stil bleef, beseften de achtergebleven wachtenden langzaamaan dat er geen Amerikaanse helikopter meer zou komen. Nooit meer.

De volgende dag denderden de Noord-Vietnamese T-54 tanks van Russische makelij door de straten van Saigon. Hun belangrijkste doelwit: het presidentieel paleis in het hart van de stad. Een eerste poging om door de gesloten poort te rijden mislukte, omdat de lange loop van het kanon bleef steken in het ijzeren hekwerk. Maar een tweede tank was wel succesvol. Westerse journalisten beschreven hoe de Noord-Vietnamese soldaten in hun slecht zittende olijfgroene uniformen vooral opgelucht leken dat de oorlog voorbij was en dat ze het er levend vanaf hadden gebracht.

Bootvluchteling

De Amerikanen brachten iedereen die wel een felbegeerd plekje in een helikopter had kunnen bemachtigen naar marineschepen die net buiten de Vietnamese territoriale wateren voor anker lagen. Om daar aan boord zoveel mogelijk plek over te houden

Bekend zijn de foto's van jongeren die demonstreren tegen de oorlog in Vietnam, maar ook ouderen deden dat. Foto genomen op 11 februari 1971 bij de hoofdingang van een luchtmachtbasis in California.

Kort voor en tot jaren na de val van Saigon ontvluchtten inwoners van het nu communistische Vietnam hun land. Sommigen te voet de bergen over, anderen via de zee. Het begrip 'bootvluchteling' gaat terug op de meer dan 700.000 mensen die in de jaren '70 en '80 in wankelende vaartuigjes de vlucht namen. Deze man klimt op 30 juli 1979 vanuit een houten scheepje in de Zuid-Chinese Zee aan boord van de USS White Plains.

werden veel helikopters na het afleveren van hun vracht in het water gekieperd. De 70.000 Vietnamezen die met de chaotische operatie 'Frequent Wind' werden geëvacueerd – en degenen die het nieuwe regime vreesden en zich met allerlei vaartuigen bij hen aansloten – waren de eersten van een diaspora die na 1975 zou aanzwellen tot bijna een miljoen mensen.

De VS hadden hun bondgenoten in Zuid-Vietnam in de steek gelaten. Ze wisten ook wel dat Noord-Vietnam zou winnen wanneer ze vertrokken, maar minister van Buitenlandse Zaken Henry Kissinger zei later dat de Amerikaanse handtekening onder de Parijsakkoorden vooral 'een behoorlijke tijd' tussen het Amerikaanse vertrek en de Zuid-Vietnamese nederlaag moest garanderen. Op die manier was het gezichtsverlies kleiner.

Het communistische leiderschap van Noord-Vietnam van zijn kant straalde het zelfvertrouwen uit dat de overwinning en de hereniging van Vietnam slechts een kwestie van tijd waren, maar in werkelijkheid was Hanoi daar niet zo zeker van: de bondgenoten in Moskou en Beijing hadden na 'Parijs' hun wapenleveranties teruggeschoefd. Voor Hanoi was het offensief in 1975 een kwestie van 'nu of nooit'. Het Noord-Vietnamese leger was in feite zelf verrast door het gemak waarmee het op kon rukken naar Saigon.

Geen pottenkijkers

Westerse journalisten zaten hierbij op de eerste rang: vanaf het dakterras van het tien verdiepingen tellende luxe Caravelle Hotel, dat fungeerde als internationaal perscentrum, konden ze de strijd aan de stadsgrens gadeslaan. Ze keken niet meer op van gevechtsvliegtuigen vlak boven hun hoofd, inslaande mortiergranaten en lichtspoorwondmunitie bij hun cocktails en sterke verhalen, maar de meeste journalisten maakten toch dat ze wegwamen

met de laatste evacuatievluchten die vertrokken uit de stad. Het handjevol dat bleef, probeerde te achterhalen welke gevolgen de machtsvername had voor de inwoners van Saigon. Sommigen van hen, zoals het personeel van het Caravelle Hotel, moesten verplichte heropvoedingssessies bijwonen, maar verder bleef de toekomst ongewis. De nieuwe machthebbers hadden geen zin in pottenkijkers en na een paar weken werden alle overgebleven Westerse journalisten het land uitgezet.

Op 2 juli 1976 werden Noord- en Zuid-Vietnam herenigd tot één Socialistische Republiek Vietnam, met Hanoi als hoofdstad. Saigon werd als eerbetoon aan de vader des vaderlands omgedoopt tot Ho Chi Minhstad, en het nu overbodige presidentiële paleis daar werd een museum. In wat sindsdien het 'Herenigingspaleis' heet is de klok stil blijven staan op 30 april 1975. Gewone Vietnamezen kunnen zich er boos maken over de overdadige weelde waarin de Zuid-Vietnamese politieke elite zich wentelde, zo is de gedachte van het regime. Op het dak wappert trots de rode vlag.

Ivo van de Wijdeven is historicus en analist. Zijn nieuwste boek is *Alle raffenranden van Europa – De geschiedenis van Europa en zijn burens* (Unieboek/Spectrum).

VERDER LEZEN

► **George Veith**, *Black April – The Fall of South Vietnam, 1973-1975*, Encounter Books, 2013